IULIA MĂRGĂRIT

CUVINTE CU SENSURI PIERDUTE (II*): *COAJĂ* „PELLIS”

1. Materialele dialectale mai vechi sau mai noi relevă, între altele, existența unor semantisme etimologice considerate „pierdute” în bibliografia de specialitate. În cele ce urmează, prezentăm un astfel de „caz”: *coajă* „piele (la om şi la animale)”, împrumut vechi slav.

2. Ne-am oprit asupra acestui cuvânt, deoarece de curând a reintrat în atenția lingviştilor, pentru semantismul său (*coajă* „portofel”), semnalat şi comentat ca termen argotic (Zafiu 2010, p. 156). În opinia autoarei, „schimbarea semantică” a unui cuvânt din limba comună a avut loc prin transfer în lexicul de argou şi specializare, în consecință, fără ca „motivația particulară” a mutației să fie tocmai „transparentă”. Mai precis, inovația constă într-o „evoluție de tip metaforic: portofelul (sau buzunarul, geanta etc.) acoperă conținutul valoros, aşa cum o coajă acoperă fructul”. Totodată, pentru selectarea lexemului, autoarea are în vedere şi alte posibile trasee. Aşa, de pildă, prin „combinarea metaforei cu metonimia, în limbaj popular”, *coajă* devine „metaforă pentru pielea umană, într-un transfer analogic de la arbore la om”. Metaforizarea numelui explică, pe deplin, utilizarea acestuia, în expresia *a o lua pe coajă* „a fi bătut”. Mai departe, susține autoarea, situația evoluează previzibil. „Odată stabilizat, acest sens metaforic se poate extinde către denumirea pieii animale şi, prin metonimie, chiar spre obiecte confecționate din piele, aşa cum este în mod tipic portofelul”. Dacă admitem posibilitatea, admitem şi ipoteza unei specializări argotice mai vechi, chiar din vremea în care banii se țineau în pungi confecționate din piele, adică din *coajă*. Prin urmare, am putea accepta demonstrația, dacă nu am dispune de probe care simplifică situația, căci *coajă*, cu semantismul „piele”, circulă încă la nivel dialectal. În aceste condiții, este vorba de trecerea şi de valorificarea lexemului dintr-un palier lingvistic în altul.

Cea dintâi atestare pe care am identificat-o (pot fi altele anterioare, fără-ndoială) provine din Muntenia:

> „*Locul era pe moşia unor oameni pitici. Cetățile şi colibele lor erau făcute din* ***coji de oaie***” (Ispirescu 1879, p. 62).

* Numărul de ordine se datorează faptului că studiul de față păstrează titlul unui articol publicat în SCL, LIII, 2002, nr. 1, p. 167–176, nenumerotat, din lipsă de prevedere, în care am dezbătut un caz similar. Este vorba de verbul moştenit *frământa* < lat. *fragmentare*, cu înțelesul etimologic „a fărâmiți, a zdrobi în bucățele mici (aluatul, caşul etc.), a omogeniza”, despre care DA face mențiunea că „nu s-a păstrat” în limba română. Textele dialectale munteneşti şi multe altele pun sub semnul întrebării, prin faptele înregistrate, poziția dicționarului.

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

Compusul marcat grafic atestă conservarea înțelesului etimologic, pe care, pentru limba română, Gh. Mihăilă (1960, p. 76) îl trece sub tăcere, menționând (după Berneker 1908, p. 597), exclusiv bulgara şi sârba ca păstrătoare ale sensului „piele (de om, de animal)”. Mai ferm, Sextil Puşcariu (1940, p. 282) face referire directă la cuvântul în discuție, comentând câteva elemente slave care, pe terenul limbii române, au pierdut sensul de bază din limba de origine: „*învăli* nu mai însemnează «înfăşura», ca slavul *valĭtĭ*, *clin* nu „cui”, ca slavul *klinŭ*, *coajă* nu „piele”, cel puțin la dacoromâni şi aromâni, ca slavul *kóža*”.

3. Culegerile de material dialectal din diverse regiuni contrazic poziția celor doi lingvişti. Pentru Moldova, în Şez., VII, 2898, p. 37, figurează următorul text:

> „*Demult, hăt demult, pe când bunica mamei era copilă mică, în orăşelul Neamț trăia o femeie văduvă care avea ca avere câteva* **coji de vaci**, *nişte oițe şi un băiețel slab şi el de sufla vântul prin el*”.

Cum se poate deduce, compusul marcat grafic desemnează, figurat, animalele respective într-un stadiu avansat de degradare fizică, corespunzător expresiei „piele şi os”. De fapt, DA a preluat contextul (fără să semnaleze compusul) pentru a ilustra *coajă* 8. „vită foarte slabă”. Acelaşi semantism, ca în DA, se întâlneşte în textele culese din Bucovina, la începutul secolului trecut (Herzog–Gherasim 1924, p. 235), iar după o jumătate de secol *coajă*[1] va fi atestat pentru Făgăraş (*Lexic reg.*, vol. II, p. 49).

[1] Semnificativ este faptul că împrumutul slav cu accepția menționată s-a păstrat nu numai în dacoromână, ci şi în meglenoromână, afirmație susținută de cele mai recente materiale publicate în domeniu. Următoarele exemple au fost preluate (împreună cu siglele) din Saramandu (coord.) 2013, s.v. *co̯ájă*: *Dúpu ṭe̯a rugăčúne̯a, muľáre̯a ărmási gre̯áu̯ă şi rudí únă fe̯átă, cu co̯ajă di pórcu prísti i̯a.* (După acea rugăciune, nevasta rămase grea şi născu o fată cu piele de porc pe ea) DP, p. 183/5; *Cu̯ắja au̯ dărára fu̯ắli, di si pu̯ắrtă ápu.* (Pielea o făcură burduf, ca să care apă) MP 244/1; *U scu̯ắsi cu̯ắja [di cápră] di pri i̯a s-fi̯ắsi fi̯ắtă.* (Scoase pielea [de capră] de pe ea, [şi] se făcu fată.) MP 128/7; *Gái̯da i fátă din únă cọ́jă di u̯ái̯ă.* (Cimpoiul e făcut dintr-o piele de oaie) Cerna T; *Cọ́jă di (la) ókľă.* Pleoapă. ALR I, vol. I, h. 17/013.

Poziția consolidată a împrumutului slav în meglenoromână se reflectă şi în faptul că acesta a generat numeroase expresii, ca şi în dacoromână: *L'-u anflọ́ co̯ája* (lit. I-a umflat pielea = I-a tras o bătaie) Capidan 1928, p. 172/32; *Co̯ája u sco̯áti.* (Scoate pielea [de pe om], îl sărăceşte.) Capidan 1928, p. 172/34; *Mi turẹ́şti coj di méčcă.* (Lit. Îmi aruncă blănuri de urs. = Îmi vinde *blana ursului* din pădure.) Papahagi 1902, p. 66/11; *Ne̯ágră co̯ájă-ń lipíş pri fáță.* (Lit. Neagră *piele* mi-ai lipit pe față. = M-ai întristat.) Capidan 1928, p. 191/5; *Lă prumăncọ́ co̯ája.* (A început să-l „mănânce” pielea.) Paia–Minda ms, s.v.; *Ai̯ co̯ájă gro̯ásă.* (Lit. Ai piele groasă. = Ai obrazul gros.) Paia–Minda ms, s.v..

Prin identificarea recentă, lexemul *coajă* îmbogățeşte, cu o unitate, lista cuvintelor de proveniență veche slavă, existente numai în meglenoromână şi dacoromână (Densusianu 1961, p. 214; *Dialectologie*, p. 103). De altfel, P. Atanasov (2002) reconfirmă *coajă* (p. 111, 165, 284–285), pl. *coj* (p. 112, 163, 175) în cadrul unui adaos de astfel de împrumuturi: *ămplitíri – împleti*; *ănvărtíri – învârti*; *bábă – ~*; *brázdă – ~*; *cleşti – cleşte*; *clóput – clopot*; *cľin, cľine̯áti – clin*; *coájă* „piele” – ~; *cujóc – cojoc*; *cọásă – ~*; *coş – ~*; *cusíță – cosiță*; *gréndi – grindă*; *gărşíri, gărşọ́ri* „a greşi, a uita” – *greşi*; *gléznă – ~*; *gol* „dezbrăcat” – *gol*; *gréblă – ~*; *guníri – goni*; *izvór, izvórcă – izvor*; *jaľ* „necaz” – *jale*; *jar – ~*; *lapuvíță – lapoviță*; *lipíri – lipi*; *lọ́ncă – luncă*; *lupátă – lopată*; *nive̯ástă – nevastă*;

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

Sursele în care apare cuvântul reflectă vitalitatea lexemului, evidentă în multiplele posibilități de îmbogățire a vocabularului, la nivel dialectal:

3.1. *Crearea de expresii*: pentru Muntenia, unele dintre construcțiile în circulație sunt incluse în *Gl. Argeş*, s.v. *coajă*, ori apar în operele unor scriitori originari din zonă. Centrate toate pe același nucleu: *a-i da, a-i trage (cuiva) pe coajă* „a bate (pe cineva); *a întări din coajă (sau din piele)* 1. „a răbda, a suferi”; 2. „a refuza (cuiva) ceva, a se face a nu pricepe”; *a fi tare de coajă* „a îndura, a răbda; a fi încăpățânat, a nu ceda”, expresiile relevă faptul că împrumutul slav a supraviețuit neîntrerupt în vocabularul dialectal. Indicația sinonimică din paranteză face indubitabil semantismul, departe de a fi într-o utilizare metaforică.

În organizare cu un alt verb, structura *a lua pe coajă* exprimă aproximativ același înțeles „a fi bătut”, după cum rezultă din opera lui M. Preda:

> „*– Ce, dracu, o fi acolo în Spania, ce caută nemții acolo? – Ce să caute, răspunse Cocoşilă,* ***vrea s-o ia pe coajă!****”* (Preda 1955, p. 130). „*– Ia spune, Polina, vrei* ***s-o iei pe coajă****? spuse tatăl amenințător*” (*ibidem*, p. 237); „*– Vreți să vie directorul şi* ***s-o luați pe coajă****?*”.

Aceeaşi expresie apare şi în opera lui D. R. Popescu (1985, p. 177): „*– No, zic, Ai început bine! O iei tu* ***pe coajă****!*”.

3.2. *Crearea de derivate*: pentru Moldova este atestat diminutivul (afectiv) *cojiță*, pl. *-i*, în compusul deja semnalat:

> *Avea comând* [= parte de gospodărie spre moştenire]: „*câteva* ***cojiți de vite*** *şi casa ce-o ținea cu unul din feciorii săi*” (I. Cr., IV, 1911, p. 267).

Același cuvânt s-ar putea să fie implicat în crearea unui derivat, la rândul lui, neelucidat din punctul de vedere al proveniență. Sugestia, în ce ne priveşte, pleacă de la observațiile lui Gh. Ghibănescu (1906, p. 24), referitoare la influența slavă asupra limbii române. El constată că unele împrumuturi au fost folosite „pentru a numi lucrurile de același fel în seria animalelor şi a plantelor”, întrucât existau deja suficienți termeni moşteniți din latină. Un asemenea caz este considerat „slavicul *coajă*, alături de latinul *piele*” (*ibidem*). În legătură cu elementul slav, şi posibilitatea de a fi valorificat pe teren românesc, el elaborează o adevărată teorie:

mắncă, *mǫ́ncă* „chin, necaz, greutate” – *muncă*; *mănčíri* „a se chinui”; *nivóľă* – *nevoie*; *părlęáz* – *pârleaz*; *părlóg* – *pârloagă*; *pęátic*, *pętic* – *petec*; *plaz* – ~; *plătíri* – *plăti*; *prag* – ~; *pumęánă* – *pomană*; *pupăríri* – *opări*; *ránă* – *rană*; *răşniță* – *râşniță*; *răşníri* – *râşni*; *sítă* – ~; *scắmpu*, *scǫmp* – ~; *slab* – ~; *sútă* – ~; *trup* – ~; *ubráz* – *obraz*; *vrękámi* – *vreme*. Reproducerea integrală a listei evidențiază, pe de o parte, apropierea dintre meglenoromână şi dacoromână, pe de altă parte, semantismul etimologic al unor termeni, *coajă* „piele” (cf. ar. *ќele*), apoi *gol* „dezbrăcat” (cf. *golí* refl. „a se dezbrăca”, în sec. al XVI-lea, *dezgoli* „idem”, în graiurile românești din *Bulgaria* – Mărgărit 2007, p. 94), *mănciri* „a se chinui”, la care a fost omis corespondentul *munci*, *mắncă*, *mǫncă* „chin, necaz”, la altele, semantismul indicat nu apare în dacoromână: *greşi* „uita”, probabil, un aport ulterior al mediului neoslav. În acest fel, s-ar părea că P. Atanasov, cel dintâi, menționează *coajă* „piele” în dacoromână, fără să comenteze şi să indice sursa. Includerea lui într-o enumerare de cuvinte curente a ecranat informația, pe care am recuperat-o cu întârziere şi numai după cercetarea dacoromânei din punctul de vedere al împrumutului slav.

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

„*Numai pielea nespălată **se cojeşte**, altfel copacii la noi au **coajă**, iar nu piele, pot avea cel puțin pieliță. Muntenii care au văzut pe cei de la şes că umblă cu pulpele goale şi, deci au pielea crăpată, i-au poreclit în derâdere **cojeni**, adică au **coajă** pe trup în loc de piele*" *(ibidem).*

În accepția lui Gh. Ghibănescu, *a se coji*, cu referire la pielea umană, înseamnă „a se durifica în asemenea măsură încât evocă scoarța copacilor". Este motivul pentru care posesorii unei astfel de epiderme au atras atenția celor din jur şi au fost calificați *cojani* „oameni cu *coajă*, în loc de piele". Înclinăm să aprobăm punctul de vedere exprimat, până la un punct, mai puțin presupusa accepție a lexemului *coajă*. Considerăm că este mult mai probabil să fie implicat semantismul „piele de animal", de unde şi sintagma *coji de vaci*, pentru a califica pielea umană, în condiții severe de deteriorare. Cu alte cuvinte, Gh. Ghibănescu, pentru a explica termenul *cojan*, cu evident sens peiorativ, se raportează la baza *coajă* „scortea" şi nu la accepția „pellis". CDER, nr. 2181 nu respinge ipoteza, ci o reia, susținând-o:

„*Obişnuind să meargă cu pulpele goale, pielea* [cojenilor] *li se îngroaşă până ajunge la aspect de scoarță, dar, mai curând, este vorba de o etimologie populară; trebuie să ne gândim la o evoluție de la scoarță «coajă» la «aspru, cu grunji» şi, de aici, la «necioplit, grosolan»*".

Pentru *cojan*, în esență termen peiorativ, dicționarele oferă definiții din care rezultă opoziția creată, începând chiar cu LM: „apelațiune ce muntenii sau mocanii aplică câmpenilor, aşa încât **munteanu** sau **mocanu** se opune la *cojanu*"; DA: 1. „poreclă dată țăranilor munteni de către ardeleni (Pârvescu 1908); numire dată în batjocură sau ca insultă de către **munteni** (locuitori de la munte) *câmpenilor*, folosită pentru a deosebi **mocanii** de la plai de podgorenii (*cojanii*) de la vale"; CADE: „poreclă dată locuitorilor de la şes de către cei de la munte"; „poreclă dată **țăranilor din Muntenia** de către *ardeleni*"; SDLR: „iron. câmpean, locuitor de la câmp"; TDRG: nu tratează termenul!; NŞDU: „(reg. în opoziție cu *mocan*) locuitor de la câmpie".

Dacă, în general, *mocan(i)* se atribuie locuitorilor dintr-o provincie anume (Transilvania), prin raportare la cei din Muntenia, sau celor de la munte, în raport cu cei de la şes, *cojan(i)*, alteori distincția de bază devine operantă în cadrul aceluiaşi ținut (Arvinte 1957, p. 157: *cojan* „poreclă dată unui locuitor din regiunea de deal a Moldovei de către cei de la munte").

Diferențele între cele două categorii altfel conturate erau evidente, pentru început, în port, după care se recunoşteau[2]:

[2] Desemnarea unilaterală dovedeşte faptul că minoritarii atrăgeau supranumele din partea populației majoritare. Acesta i-a însoțit pe purtătorii lui în timp şi în spațiu. În comunitățile românești din Ucraina, situate la est de Bug, am întâlnit *Mocăni* ca nume al unei părți din sat, dar şi al locuitorilor acesteia, fără să se mai ştie explicația: ***Mocăni**, eu aşa am apucat, da de ce ne zice aşa, eu nu ştiu. Ne ducem devale în țentră: „Iacă au venit **mocăni**!"* (Alexandrovka, raion Voznesensk, reg. Nikolaev – TD–Nistru, *Glosar*).

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

„*În unele locuri vedeam numai **cojani**, în altele erau numai **mocani**. În câte un sat îi găseam şi pe unii, şi pe alţii. Şi între ei observam deosebiri. **Cojanii** îşi băteau joc de ceoarecii **mocanului**. Acesta îşi lega mireasa cu **giumbir**, **cojanul** cu **bariş**. Celălalt dăruia numai la masa-mare şi râdea de „calicia” **cojanilor***” (Antipa 1916, p. 745).

Confruntarea, de altfel, permanentă, este descrisă de I. Stoian (1934) pentru jud. Râmnicul-Sărat, unde *mocan* şi *cojan* se atribuia reciproc ca supremă injurie. Pentru Teleorman, M. Preda consemnează un schimb de cuvinte la nivelul director/ învăţător în Siliştea-Gumeşti, din optica locuitorului de la şes:

„***Mocane**! Ai venit aicea în **iţari** şi te-ai ghifluit ca un porc şi acuma urli şi strigi la el de parcă ar fi ordonanţa ta! Obraznicule! Neruşinat ce eşti, fir-ai al dracului de **mocan**!*” (1955, p. 300).

În timp, lucrurile au luat o întorsătură neaşteptată. În unele locuri, mocanii au revenit din ce în ce mai des, la marginea unei pădurici sau a unei gârle, apărând „o nouă târlă, adică un nou mic sat mocănesc”.

„*Astfel, câmpia Râmnicului* [Sărat] *se umplu de aceste târle. Ele se mutau din loc în loc după păşune. Locurile rămase după mutarea lor se numeau „silişti” şi erau privite ca cele mai bune pentru agricultură*” (Stoian 1934, p. 42).

În acest fel, între *mocani* şi *cojani* s-a creat o interdependenţă, unii preluând „cu bucurie” locurile „îngrăşate” de ceilalţi. Dar, *târlele* odată alipite satelor *de cojani*, între localnicii stabili şi păstorii „mobili” s-a instituit lupta pentru dominaţie. Uneori, *cojanii* au fost asimilaţi de noile aşezări mocăneşti, alteori s-a întâmplat invers: agricultura trece pe planul întâi, păstoritul rămânând în plan secund. *Mocanii* au devenit agricultori, îndeletnicire practicată cu „un fel de silă” (*ibidem*). Ei pretind să fie socotiţi în continuare *mocani*, chiar dacă nu mai au nici un „picior de oaie”; este cea mai bună dovadă a prestigiului cu care fusese învestit odinioară termenul. Stabiliţi, în acelaşi mod, în Dobrogea, devenind sedentari (= localnici), afirmă şi întreţin acelaşi sentiment faţă de populaţia agricultoare băştinaşă:

„*Pentru locuitorii locului, pentru **mocani** adică, cel care vine din aceste părţi cu terenuri arabile, privit cu dispreţ, este un **cojan**, termen a cărui origine nu a putut fi pe de-a-ntregul lămurită. Există un antagonism între aceste două părţi de neam, ca cel ce exista cândva între geţii de la mal şi dacii de la munte*” (Iorga 1985, p. 108).

În timp, *cojan* a cunoscut o specializare de sens, pe care dicţionarele nu au înregistrat-o. Cuvântul semnifică nu numai „ţăran”, în general, ci şi „ţăran sărac”, în special în Bărăgan. De altfel, în opera lui P. Istrati, termenul apare cu ambele nuanţări semantice:

1. „ţăran”: „*Uite, domnu’ Vasilică, judecător la Călăraşi; domnu’ Andrei, ceaprazar la Bucureşti, domnu’ Take, mare stâmbar la Brăila! Ăştia toţi sunt băieţi de **cojani** de pe la noi. Ce-ar fi fost ei azi, dacă nu plecau? Argaţi! Nişte târâie-brâu! Şi-au ajuns oameni!*” (1997, p. 197);

2. „ţăran sărac”: „*Era o mulţime de **cojani** cu căruţele, gata să ne ducă până la Feteşti sau şi mai departe încă*” (*ibidem*, p. 184).

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

„*Cu faţa zbârcită de amărăciune,* ***cojanul*** *cântărea în palmă ştiuletele, îl privea lung, îl mirosea şi se văicărea. Erau nişte bieţi nevoiaşi, vlăşcenii ăştea, la fel cu-ai noştri de pe Ialomiţa:* ***slabi, numai piele şi os*** [= coajă, n.n.]*, cu fruntea brăzdată de tineri încă, privirea tulbure, nebărbieriţi cu săptămânile. Pe cămăşile lor, lungi pân' la genunchi, nu mai puteai număra peticele. Pantalonul nu era decât o grămadă de zdrenţe.* ***Desculţi, cu capul gol****, adevăraţi cerşetori, mă durea sufletul pentru ei de parcă mi-ar fi fost toţi neamuri. Nevestele lor, dacă treceau de treizeci de ani, păreau bătrâne*" (*ibidem*, p. 222).

În legătură cu originea cuvântului, se cuvine să subliniem faptul că, în majoritate, dicţionarele, ocolesc problema etimonului. SDLR propune v.sl. *kožanŭ*. Anterior, în viziunea LM (Glosar), *cojan*, interpretat, după formă, ca derivat de la *coajă*, cu „însemnarea «piele de oaie»" şi înţelesul „cel care poartă veşminte din piele de oaie", absentează din dicţionarul propriu-zis. Pentru hainele specificate par potriviţi, mai degrabă, *mocanii*, în calitate de *oieri*, şi nu câmpenii, recunoscuţi pentru sărăcia lor, şi prin urmare, pentru imposibilitatea de a fi avut în proprietate atâtea oi, încât să poarte, cu toţii, cojoace, dacă aceasta ar fi explicaţia reală.

Poate că Gh. Ghibănescu a intuit motivaţia poreclei, generată de faptul că locuitorii de la câmpie umblau, de regulă, fără încălţăminte, şi nu îşi protejau pielea, „ajutaţi" de climă, mai mult decât în regiunile muntoase, dar şi de sărăcie. Aspectul rebarbativ al epidermei, durificate de grele încercări şi schimbări de anotimpuri, cărora aceştia din urmă le făceau faţă, statornic, cu picioarele goale (vezi *supra*: *slabi, numai piele şi os*; *desculţi, cu capul gol*), amintea, probabil, pielea animalelor, evident degradată, care multă vreme a continuat să se numească cu împrumutul slav *coajă*. De aici şi transferul metaforic, ca termen peiorativ, pentru vitele slabe, neproductive în Moldova, Bucovina (vezi *supra*), Maramureş, astăzi chiar (informaţie orală), sudul Transilvaniei. Probabil, exemplarele „piele şi os", au fost supranumite *coji*, pentru înfăţişarea lor cu desăvârşire respingătoare. Este foarte probabil ca ţăranii de la câmpie, prin starea şi aspectul membrelor inferioare, mai mereu fără încălţăminte, să fi amintit astfel de animale şi să-şi fi atras supranumele. De aceea, celui care, prin fizicul său, evoca ceea ce se numea şi se percepea şi figurativ *coajă*, i s-ar fi atribuit, pentru transparenţă lexicală, într-o anumită perioadă, porecla *cojan*.

Tot de la aceeaşi bază nominală, la acelaşi nivel dialectal, a apărut formaţiunea verbală *cojí* „a îndepărta *coaja* unui animal sacrificat, a jupui", prezent în culegerile folclorice efectuate la sfârşitul secolului al XIX-lea în diferite părţi ale ţării. Cele mai multe sunt din Muntenia:

„*Dat-a ciuta făr de vad. / Eu mai jos că m-am lăsat, / Cu murgu-n apă am intrat, / În suliţă c-o luai / Şi pe mal c-o aruncai / Zăbovii pân ce-o* ***cojii*** *(= belii)*" (TPP, p. 69).

Echivalenţa din paranteză, practicată repetat de culegător, pentru a asigura comprehensiunea, demonstrează suspiciunea acestuia asupra cunoaşterii verbului:

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

„*Unii la berbeci* ***cojea*** *(= jupuiau) / Alții lemne grămădea, / Alții carne perpelea*” (*ibidem*, p. 515). Înțelesul figurează și în textele culese din Bucovina: „*Alții oi că* ***cojea****, / Alții maiuri [= ficați] pârjolea / Inimioara-și mai prindea*” (Vasiliu 1909, p. 17).

Introducerea parantezei explicative pentru alt cuvânt s-ar putea explica prin circulația verbului *coji* în zonă. Același verb, consemnat pentru Bistrița-Năsăud de Iuliu Bugnariu (1887–1888), probează o remarcabilă difuziune a derivatului și, implicit, a bazei, în sudul și în nordul țării.

Cele mai recente înregistrări de texte dialectale confirmă, la rândul lor, derivatul pentru partea meridională a țării. Față de culegerile anterioare, în prezent se poate constata o anumită lărgire a seriei de agenți care efectuează *cojirea*, în sensul includerii animalelor de pradă, alături de om:

„[Ursul] *nu mănâncă carnea, decât o* ***cojește*** *oaia, rămâne pielea-ntreagă. O* ***cojește*** *ca omu, cu ghearele dă alături pielea*” (AFLR, pct. 674, Nucșoara, Argeș).

Executată de om, operația este diferită, în funcție de scopul urmărit:

„*Când* ***se cojește*** *pielea unui ied sau a unui miel, anume pentru burduf, nu să mai spintecă peste tot*” (*ibidem*, pct. 679, Cepari, Argeș).

În caz contrar, se procedează obișnuit:

Mielu-l ***cojim*** *frumos* (*ibidem*, pct. 721, Andreiașul de Jos, Vrancea).

Am pus rosacu acolo [în cabină] *că dimineața* ***să****-l* ***cojim*** [jderul] *și când* […] *el a înviat, râcâia în rosac* (TDM, vol. I, p. 56, pct. 676, Lerești, Argeș).

ALRR–Munt. și Dobr., vol. II, pl. 180, prin răspunsurile la chestiunea [2529] „Ce zici că faci cu mielul, când, după ce l-ai tăiat, iei pielea de pe el?”, confirmă verbul *coji* aproximativ în aceleași zone de unde au fost extrase exemplele de mai sus, respectiv Argeș (pct. 674, 676, 677, 681, 682) și Vrancea (pct. 721).

3.3. *Crearea de compuși* (vezi *supra*).

3.4. *Crearea de sensuri noi*

Permanența semantismului *coajă* „pellis”, considerat pierdut, se reflectă nu numai în semnalările disparate, din diverse zone pentru cuvântul-bază, derivate (diminutiv și verb), expresii, ci și în unele dezvoltări semantice. Pe hărțile ALRR–Munt. și Dobr., vol. I, h. 1, MN, în puncte din Teleorman, Olt, Argeș, Dâmbovița și Giurgiu, respectiv, pct. 757, 767, 768, 770–773, 779, 788, 796, 802, 803, 866, 827, figurează *coji*, pl. tant., în ~ *în cap* „afecțiune legată de pielea capului […] la om, mătreață”: *Am făcut* ***coji în cap****. Ele* [femeile] *știe, că să lă mai des* (pct. 770, Ulmi, Milcov, Olt), precum și compusele *coji de cap* (pct. 716, Fântânele, Prahova), *coji din cap* (pct. 827, Stoenești, Giurgiu). Aceeași maladie este consemnată și pentru animale: *coji* s.f. *pl. tant.* „boală de piele la oi, manifestată prin descuamare și căderea lânii” (ALRR–Munt. și Dobr., vol. V, pl. 157, pct. 714, 763, 773, 827, 891, reprezentând județele Prahova, Argeș, Olt, Constanța).

La rândul lui, și *cojí* a dezvoltat un sens figurat: „a bate foarte tare pe cineva (până la a-i lua pielea)”, comunicat din jud. Suceava, Pârteștii de Jos: *Dacă mai*

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

faci o poznă, te ***cojesc*** (LR, IX, 1960, nr. 6, p. 648), *ad litteram* „îți iau *coaja* = pielea" (cf. *a fi vai şi-amar de pielea cuiva* – vezi DLR, s.v. *piele* I.1.). Acelaşi înțeles în expresia corespunzătoare, *a coji (pe cineva) în bătăi* „a-l bate bine", anterior fusese consemnat de E. Herzog şi V. Gherasim (1924, p. 43), tot pentru aceeaşi regiune.

4. Împrumutul slav *coajă* „pellis", pătruns în limba română când deja *piele*, moştenit, se generalizase, după cum a observat Gh. Ghibănescu, a avut puține şanse de a se impune prin concurență. Limba de adopție nu l-a respins total, ci, în cele din urmă, i-a găsit valoare de întrebuințare, după cum probează lexicul dialectal, pentru a desemna „pielea de animal" şi fig. „pielea umană", apoi, într-un anumit registru stilistic, ca lexem peiorativ pentru a denumi animalele într-o stare avansată de decădere, iar ca derivat şi pentru o anumită categorie de țărani comparabili, prin condiția fizică, cu acestea. Cu sensul propriu, cuvântul se regăseşte în derivatul intern *cojí*, în relație de sinonimie cu *belí* şi *jup(u)í*, supraviețuind grație transparenței sale depline, acolo unde semantismul etimologic al bazei este încă viu. Cuvântul a depăşit frontierele vocabularului dialectal în două circumstanțe: 1. Împreună cu expresiile create, *a o lua pe coajă* (în diverse variante), *a-l mânca* (pe cineva) *coaja*, fiind preluate de limba comună pentru capacitatea ironico-sugestivă a acestora; 2. primitivul, cu înțelesul fundamental, a fost „promovat" şi valorificat în lexicul de argou, mizându-se tocmai pe slaba lui cunoaştere, mai degrabă necunoaştere, la nivelul limbii comune, de către persoane familiarizate cu semantismul învechit şi regional al fostului împrumut, prin „transfer", din lexicul dialectal în cel argotic.

Accesul împrumutului *coajă*, ca potențial concurent al lui *piele*, a fost obstrucționat de la început de omonimia de care era puternic afectat (vezi DA, s.v. *coajă*), pe lângă faptul că limba de adopție dispunea deja de un element consolidat ca poziție lexicală. Multiplele sensuri cu care a pătruns în limba română şi preexistența unui „rival" au defavorizat uzul acestuia în accepția fundamentală. De aceea, pentru supraviețuire a fost „orientat" către crearea, în principal, de termeni şi expresii peiorative, unele pasibile de preluare în anumite registre ale limbii, tocmai datorită capacității lor plastice.

Identificarea semantismului etimologic, considerat „pierdut" până de curând în lingvistica românească, sporeşte informația referitoare la istoria limbii române, atât în privința dacoromânei, cât şi a meglenoromânei, precum şi a filiației aferente.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

AFLR = Arhiva fonogramică a limbii române, aflată la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti" al Academiei Române, Bucureşti.

ALR I = *Atlasul lingvistic român*. Partea I, de Sever Pop, vol. I. *Părțile corpului omenesc şi boalele lui*, Muzeul Limbei Române, Cluj, 1938; vol. II. *Familia, naşterea, botezul, copilăria, nunta, moartea*, Muzeul Limbei Române–Otto Harrassowitz, Sibiu–Leipzig, 1942.

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

ALRR–Munt. şi Dobr. = *Atlasul lingvistic român pe regiuni. Muntenia şi Dobrogea*, de Teofil Teaha, Mihai Conţiu, Ion Ionică, Paul Lăzărescu, Bogdan Marinescu, Valeriu Rusu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, Bucureşti, vol. I–II, 1996; vol. III, 2001; vol. IV, de Teofil Teaha (coord.), Ion Ionică, Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2004; vol. V, de Teofil Teaha (coord.), Bogdan Marinescu, Nicolae Saramandu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007.

Antipa 1916 = Gr. Antipa, *Pescăria şi pescuitul în România*, Bucureşti, Librăriile Socec & Comp., C. Sfetea, Pavel Suru, 1916.

Arvinte 1957 = V. Arvinte, *Terminologia exploatării lemnului şi a plutăritului*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice”, Filologie, VII, 1957, p. 1–185.

Atanasov 2002 = Petar Atanasov, *Meglenoromâna azi*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2002.

Berneker 1908 = E. Berneker, *Slawisches etymologisches Wőrterbuch*, I. Band (*A–L*), Heidelberg, 1908.

Bugnariu 1887–1888 = Iuliu Bugnariu, *Dicţionar poporal. Cuvinte româneşti din jurul Năsăudului, de popor grăite şi pentru popor alcătuite* [...], în „Gazeta de Transilvania”, Braşov, L, 1887, nr. 251–265; LI, 1888, nr. 48–49.

CADE = I.-A. Candrea şi Gh. Adamescu, *Dicţionarul enciclopedic ilustrat*, Cartea Românească, Bucureşti, 1926–1931.

Capidan 1928 = Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. II. *Literatura populară la meglenoromâni*, Bucureşti, Cultura Naţională, 1928.

CDER = Alejandro Cioranescu, *Diccionario etimológico rumano*, Universidad de La Laguna, 1958–1966.

DA = Academia Română, *Dicţionarul limbii române*. Literele *A-de*, *F-lojniţă*, Bucureşti, 1913–1948.

Densusianu 1961 = Ovid Densusianu, *Istoria limbii române*. Ediţie îngrijită de J. Byck, vol. I, II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1961.

Dialectologie = Matilda Caragiu Marioţeanu, Ştefan Giosu, Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Romulus Todoran, *Dialectologie română*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1977.

DLR = *Dicţionarul limbii române*. Literele *M* şi urm., Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1965 şi urm.

Ghibănescu 1906 = Gh. Ghibănescu, *Din traista cu vorbe (101 curiere literare*), Iaşi, Tipografia „Dacia”, Iliescu, Grossu & Comp., 1906.

Gl. Argeş = D. Udrescu, *Glosar regional. Argeş*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1967.

GS = „Grai şi suflet”. Revista Institutului de Filologie şi Folclor, Bucureşti, I, 1924 şi urm.

Herzog–Gherasim 1924 = Eugen Herzog, Vasile Gherasim, *Graiul dialectului mărginean*, în „Codrii Cosminului”, I, 1924, p. 355–401.

I. Cr. = „Ion Creangă”, revistă de limbă, literatură şi artă populară, Bârlad, I, 1908 şi urm.

Iorga 1985 = Nicolae Iorga, *Locul românilor în istoria universală*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985.

Ispirescu 1879 = Petre Ispirescu, *Din poveştile unchiului sfătos*. *Basme păgâneşti*, Bucureşti, Tipografia Academiei Române, 1879.

Istrati 1997 = Panait Istrati, *Ciulinii Bărăganului*, Chişinău, Editura Litera, 1997.

Lexic. reg. = Gh. Bulgăr (coord.), *Lexic regional*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960; Lucreţia Mareş (coord.), *Lexic regional*, vol. II, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1967.

LM = A. T. Laurian şi I. C. Massim, *Dicţionarul limbei române*, vol. I–III, Bucureşti, Noua tipografie a laboratorilor români, 1871, 1876.

LR = „Limba română”, Bucureşti, I, 1952 şi urm.

Mărgărit 2007 = Iulia Mărgărit, *Comentarii etimologice şi semantice*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2007 („Etymologica” 27).

Mihăilă 1960 = Gh. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960.

NŞDU = Lazăr Şăineanu, *Dicţionar universal al limbii române*, vol. I–II. Ediţie revizuită şi adăugită de Al. Dobre, Ioan Oprea, Carmen Gabriela Pamfil, Rodica Radu, Viorica Zăstroiu, Iaşi, Editura Mydo-Centre, 1995–1997.

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)

Paia–Minda ms = Nicolae Paia, Teodor Minda, *Dicționar megleno-român* (manuscris aflat în Arhiva Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan–Al. Rosetti”).
Papahagi 1902 = Pericle Papahagi, *Megleno-românii. Studiu etnografico-filologic*, partea II. *Texte şi glosar*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1902.
Pârvescu 1908 = Pompiliu Pârvescu, *Hora din Cartal*, I, Ploieşti, Institutul de Arte Grafice „Progresul”, 1908 (Academia Română. Din vieața poporului român, nr. 1).
Popescu 1985 = D. R. Popescu, *Oraşul îngerilor*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1985.
Preda 1955 = Marin Preda, *Moromeții*, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955.
Puşcariu 1940 = Sextil Puşcariu, *Limba română*, vol. I. *Privire generală*, Bucureşti, Fundația pentru Literatură şi Artă „Regele Carol II”, 1940.
Saramandu (coord.) 2013 = Nicolae Saramandu (coord.), Alina Celac, Carmen-Irina Floarea, Marilena Tiugan, *Dicționarul dialectului meglenoromân. General şi etimologic*, vol. I. *A–C*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2013.
SDLR = August Scriban, *Dicționaru limbii româneşti (etimologii, înțelesuri, exemple, citațiuni, arhaizme, neologizme, provincializme)*. Edițiunea întâia, Iaşi, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939.
Stoian 1934 = I. I. Stoian, *Păstoritul în Râmnicu-Sărat*, în GS, VI, 1934, p. 41–74.
Şez. = „Şezătoarea”. Revistă pentru literatură şi tradiții populare, Fălticeni, I, 1892 şi urm.
TDM, I = *Texte dialectale. Muntenia*. Sub conducerea lui Boris Cazacu, vol. I, de Galina Ghiculete, Paul Lăzărescu, Maria Marin, Bogdan Marinescu, Ruxandra Pană, Magdalena Vulpe, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1973.
TD–Nistru = Maria Marin, Iulia Mărgărit, Victorela Neagoe, Vasile Pavel, *Graiuri româneşti de la est de Nistru. Texte dialectale şi glosar*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2011.
TDRG = H. Tiktin, *Rumänisch-deutsches Wörterbuch*, vol. I–III, Bucureşti, Imprimeria Națională, 1903–1925.
TPP = G. Dem. Teodorescu, *Poesii populare române*. Culegere. Precuvântare de G. Dem. Teodorescu, Bucureşti, Tipografia Modernă Gregorie Luis, 1885.
Vasiliu 1909 = Alexandru Vasiliu, *Cântece, urări şi bocete de-ale poporului, adunate de ~ din Tătăruşi-Suceava*, Bucureşti, Institutul de Arte Grafice „Progresul”, 1909.
Zafiu 2010 = Rodica Zafiu, *101 cuvinte argotice*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2010.

WORDS WITH LOST MEANINGS (II): *COAJĂ* „PELLIS” (*Abstract*)

The article traces the “destiny” of a loan-word in Romanian language of Old Slavic origin from the point of view of the etymological meaning. The associated bibliography defends its “loss” in the new adopting language; this fact is argued against by the older and newer dialectal material, which emphasizes both the actuality of the semantism and the development of a corresponding lexical family.

Cuvinte-cheie: ***coajă*** *„piele (la om şi la animale)”*, ***coajă*** *„vită foarte slabă”*, ***cojan*** *„țăran sărac”*, ***a lua pe coajă*** *„a fi bătut”*, ***cojí*** *„a îndepărta pielea unui animal sacrificat, a jupui”*.
Keywords: ***coajă*** *= peel “skin (human skin and animal skin)”*, ***coajă*** *= peel “very skinny cow”*, ***cojan*** *= “skin and bones”, “skinny”, “poor peasant”*, ***a lua pe coajă*** *= “to be beaten”*, ***coji*** *= to rip off “to remove the skin of a slaughtered animal, to skin”*.

Institutul de Lingvistică
„Iorgu Iordan–Alexandru Rosetti”
Bucureşti, Calea 13 Septembrie, 13
dialectologie@yahoo.com

BDD-A13529 © 2015 Editura Scriptor; Editura Argonaut
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-25 05:13:21 UTC)